

ERICH FROMM

Yaratmayan İnsan Yok Etmek İster

Yayıma Hazırlayan: MÜTHİŞ PSİKOLOJİ

DESTEK YAYINLARI: 1729
PSİKOLOJİ: 35

ERICH FROMM / YARATMAYAN İNSAN YOK ETMEK İSTER

Yayıma Hazırlayan: Müthiş Psikoloji

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Destek Yapım Prodüksiyon Dış Tic. A.Ş.

Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun

Psikoterapi Serisi Yayın Koordinatörü: Özlem Küskü

Editör: Özlem Esmergül

Son Okuma: Devrim Yalkut

Kapak İllüstrasyonu: M.K. Perker

Kapak Uygulama: Sedat Gösterikli

Sayfa Düzeni: Cansu Poroy

Sosyal Medya-Grafik: Samet Ersöz-Mesud Topal-Nursefa Üzüm Kalender

Destek Yayınları: Mart 2023

Yayıncı Sertifika No. 43196

ISBN 978-625-441-869-3

© Destek Yayınları

Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul

Tel. (0) 212 252 22 42 – Faks: (0) 212 252 22 43

www.destekdukkan.com – info@destekyayinlari.com

facebook.com/DestekYayinevi

twitter.com/destekyayinlari

instagram.com/destekyayinlari

www.destekmedyagrubu.com

Deniz Ofset – Çetin Koçak

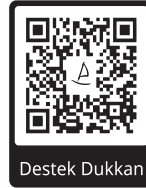
Sertifika No. 48625

Maltepe Mahallesi

Hastane Yolu Sokak No. 1/6

Zeytinburnu / İstanbul

Tel. (0) 212 613 30 06

Destek Dukkan

Psikoterapistler Serisi

ERICH FROMM

Yaratmayan
İnsan
Yok Etmek
İster

Yayına Hazırlayan:

MÜTHİŞ PSİKOLOJİ

“Hiçbir şey bilmeyen, hiçbir şeyi sevemez.
Hiçbir şey yapamayan, hiçbir şey anlatamaz.
Hiçbir şey anlamayan, değersizdir.
Oysa anlayan kişi aynı zamanda sever, farkına varır, görür.
Bir şeyin özünde ne kadar bilgi varsa, sevgi de o kadar büyük olur.
Tüm yemişlerin böğürtlenlerle aynı zamanda olgunlaştığını
düşleyen kişi, üzümlere ilişkin bir şeyi bilmiyor demektir.”

- Erich Fromm

“Güçsüzlük, sevgi üretememektir.”

- Erich Fromm

+

Dünya Savaşlarının Ortasında Eylemci Bir Hümanist

“Bir kişiyi gerçekten sevmek, onun kişiliğinde tüm dünyayı sevmek demektir.”

– Erich Fromm, *Sahip Olmak ya da Olmak*

Modern dünyaya söyleyecek çok sözü olan bir sosyolog, psikanalist ve filozoftur Erich Fromm. Bir toplum eleştirmenidir aynı zamanda, bir hümanisttir.

Üstelik sadece kuramcı da değildir, eylemci de. Nükleer Politikalar Ulusal Komitesi ile Uluslararası Af Örgütü'nün kuruluşunda katkıları büyük olmuştur, bu iki grup için de mali kaynaklar sağladığı gibi, aktif olarak da bünyelerinde çalışmış, liderlik etmiştir. Nükleer silahlanmayı sınırlandırmak yolunda verdiği mücadele çok kıymetlidir. Bazı ülkelerin devlet başkanlarıyla görüşmeler sağlaması, insan hakları ve barış eylemcileriyle devlet

yetkilileri arasında iletişim kurma ve yapıcı sonuçlara ulaşma mücadelesiyle Erich Fromm, politik bağlamda da son derece aktif bir hümanisttir.

Akademisyenler arasında ya da bilim dünyasında kabul görmek ve onaylanmak üzere inşa etmemiştir kariyerini, yazılarını halk için yazmıştır, daha çok insan tarafından daha fazla anlaşılmayı, böylece daha faydalı olabilmeyi benimsemiştir. Bu bağlamda tam bir halk aydını olduğu söylenebilir.

Pek çok yabancı dile çevrilen kitaplarının 30 milyondan fazla satış rakamına ulaşmış olmasının sebeplerinden biri de kuşkusuz Fromm'un akademiler için değil, sokaktaki insanlar için de yazıyor olmasıdır.

İki dünya savaşına tanıklık etmiş Yahudi kökenli bir Alman'dır Erich Fromm... İşkenceler, intiharlar, acılar, umutsuzluk, belirsizlik ve ölümlerle dolu bir dünyanın içinde geçti hayatı. İntihar eden hastaları oldu, üstelik 1943 yılında evlendiği ikinci karısı Henny Gurland da kendi canına kıyarak son vermişti yaşamına. Bütün bunlar Fromm'un sadece psikolojisini değil, edindiği klinik terapi deneyimleriyle birlikte geliştirdiği kuramlarını ve yaptığı sağlamaları da etkiledi.

Gelenekçi bir Yahudi ailesinin içinde kendi deyişiyle kaygılı bir baba ve sürekli depresyon yaşayan bir anneyle büyüdü. Sorunlu ailesinden uzaklaşma isteği kaçınılmazdı. İçine doğduğu savaşlarla dolu bu dünya, nevrotik ailesi, yaşadığı kültür, gelenekler, sosyal düzen,

doğarken yanında getirdiği mizaç, kalıtsal miraslar hepsi ama hepsi Fromm'un araştırma, sorgulama ve inceleme alanına girdi. Yetişkin bir adam olduğunda ise artık üzerinde derin kazılar yaptığı, adını da kendisinin koyduğu bir kavrama adadı kendini: Sosyal Karakter.

Çağdaşı, arkadaşı, ilk zamanlarda öğretmeni de olan psikanaliz biliminin kurucusu, Nörolog Sigmund Freud her ne kadar bireyin kişiliğini libidinal potansiyelinin belirlediğini savunsa da Erich Fromm artık bir yerden sonra her şeyin cinsel kimlikler ve libido üzerinden açıklanamayacağını altını çizdi. Evet, cinsel kimlikler ve libido bireyin kişiliği üzerinde son derece etkilidir, ne var ki hepsi bu değildir. Fromm bireyin içine doğduğu sosyal yapıyı, kültürü, gelenekleri, coğrafyayı, ekonomik ve politik şartları, aileyi ve sosyal yaşamı göz ardı edemeyeceğimizi ortaya koymaktadır. Birey, kültür tarafından şekillendirilen bir sosyal varlıktır ona göre...

Akademik dünya psikanaliz açısından tedavi amacıyla kullanılabilecek işlevsel bir danışma kuramına sahip olmamakla hep dışlamıştır Erich Fromm'u... Çoğunlukla felsefi ve sosyolojik kuramları olan Fromm, insan psikolojisinden ve çatışmalardan da söz ettiği için psikanalitik kuramcılar arasında yer almaya devam etmiştir. Klinisyen olarak hastalar da bakmıştır. Kuramının adı, Hümanist Varoluşçu Psikanaliz'dir.

Erich Fromm, doğarken yanımızda getirdiklerimizin göz ardı edilemeyeceği üzerinde özellikle durmaktadır.

Locke'un boş levhası olarak dünyaya gelmedik. İnsan doğduğu andan itibaren sosyalleşmekte olan bir bireydir. Bireyin, nevi şahsına münhasır duyguları ve benliği, içine doğduğu toplumun, kültürün ve sosyal yaşamın şartlarıyla yeniden ve yeniden şekillenmeye devam eder. Daima şekillenir, sürekli şekillenir.

Erich Fromm, sadece toplumu da ele almaz, kültürü bütünüyle sosyal karakter kavramının şekillenmesinde etkili olan faktörlerden sayar.

Birey kendiyle, toplumla, kültürle ve dünyayla bir ilişki içindedir. Bireyin psikolojik durumu, dünyada cereyan eden bir durumdan soyutlanamaz. Dünyada ekonomik kriz yaşıyorsa, bundan bireyin psikolojisinin etkilenmeyecek olduğunu varsayamayız. Savaş çıkmışsa, salgın yaşıyorsa, göçler oluyorsa, ekonomik şartlar değişiyorsa bütün bunlar bireyin psikolojisini, sosyal karakterini etkiler ve değiştirip şekillendirmeye devam eder.

Her birey davranış biçimlerini de, düşünüş biçimlerini de, duygu durumlarını da, aslında içine doğduğu habitata bağlı olarak çevresinden öğrendikleriyle temellendiriyor ve hayatı boyunca hep bu temelden itibaren tarif ediyor. Mesela çok kapalı ve muhafazakâr bir kültürün içine doğmuş, bu kültürün dinamikleriyle yetişmiş biri, ne kadar özgürlükçü ve modern bir eğitim alıp doğduğu kültürün çok ama çok uzağında açık görüşlü, ahlaken sınırsız bir kültürün içinde yaşamaya başlasa

da, kendi de artık dilediğince özgür kalmış olsa da, hiç engeli olmadığı halde bile bazı deneyimleri gerçekleştiremediğini görebilir. Temelde içkin ve yerleşik duran bazı muhafazakâr dinamikler, yeni hayatında özgürce yapmakta olduklarını ve yapacak olduklarını etkilemeye devam edebilir.

Kültür ve sosyalleşme bu bağlamda bireyin kişiliğinin şekillenmesinde yadsınamayacak güçteki faktörler olarak çıkar karşımıza.

Erich Fromm, libidonun kişilik üzerindeki etkisine çok daha az yer verir. Bu noktada çağdaşı Sigmund Freud’la ters düşmeye başlar.

“Kişilik, bireyin ayırt edici niteliği olup onu biricik hale getiren kazanılmış ve kalıtımla geçen ruhsal özelliklerinin bütününden oluşmaktadır. Mizacın ahlaki bir anlamı yoktur, tepkiseldir ve doğuştan gelir. Ancak karakter, kişinin iradesi ve yaşantıları sonucu oluşan ahlaki kazanımlarını kapsar. Kişinin mizacı ve karakteri onun kişiliğini oluşturur.”

Freud’un çalışmalarını biraz daha ileriye götüren Fromm, libidonun da toplum içinde şekillendiğini savunmaktadır. Libido öncelikle ailede ortaya çıkmaktadır ki bu da bir noktada kültürdür. Burada önemli bir detay daha var. Freud’un tarif ettiği cinsel libidoyla Fromm’un tarif

* *Erdem ve Mutluluk*, Erich Fromm, İş Bankası Kültür Yayınları, Çeviri: Dr. Ayda Yörükan

ettiği üretken libido aynı değildir. Fromm, cinsel isteğin hayata sunduğu coşkudan ve katkıdan söz etmez. Libido derken, üretme duygusunun ve isteğinin içinde barındırdığı yaşam coşkusundan ve hazdan söz eder. Bir noktada Karl Marx'ın tarif ettiği tutkuya karşılık geldiği söylenebilir.

Fromm, bireyin kişiliği üzerinde ekonomik, toplumsal, kalıtsal ve tarihsel pek çok faktörün etkisinin olduğunu söylemektedir. Çağımızın insanının kendine, çevresine ve sosyal yaşama yabancılaşması ve giderek yalnız kalması, kendiyile uyum içinde olmamasından, doğadan uzaklaşmasından ve kitle iletişim araçlarıyla manipüle ediliyor olmasından kaynaklanmaktadır çoğunlukla. Kitabın ilerleyen bölümlerinde, üretmeyen insanın, sadece tüketen ve tükettikçe hayatta kalacağına inanan bir zombiye dönüşmesinin kaçınılmazlığı üzerinde uzunca durmakla birlikte, Fromm'un meseleye ilişkin çözümlerinden de söz ediyor olacağız.

Dünyanın nükleer bir tehdit altında olduğu yıllarda yaşayan Fromm'un Yahudi kökenli olduğu için anavatanı Almanya'yı terk etmek zorunda kalıp Amerika'ya yerleşmiş olmasını da hesaba katarsak, aslında yaşadığı çevresel, kültürel, sosyal ve politik faktörlerden kendisinin de çokça etkilenmiş olması, böylece daha insancıl, barışçıl, Marksist sosyalist, hümanist bir karakter ve bir davranış biçimi ortaya koyması bile, savunduğu tezin bir kanıtı gibidir adeta...

Sadece psikanaliz uygulamaları içinde sınırlı kalmamıştır. Fromm, soğuk savaşın iyice tırmandığı yıllarda ABD Başkanı Kennedy'yi bile etkilemeyi başaran söylemlerde bulunmuş, nükleer silahsızlanma çağrısını yüksek sesle dile getirmiştir. Ortadoğu'daki gerilimi azaltmak için de aktif olarak çalışmıştır. Adorno ve Horkheimer, Vietnam Savaşı'nı eleştirmeyi reddederken, Erich Fromm savaşa karşı sesini yükseltmiş ve net bir tavır almıştır.

Fromm dünya çapında çok etkili bir eğitimciydi aynı zamanda; bu çok az entelektüelin ve bilim insanının sahip olabileceği çok önemli bir yetenekti. Bu gerçek, biyografisinin tematik yapısına önemli bir katkıda bulunmaktadır, çünkü insan Fromm'un hayatında, deneyimleri ile etrafındaki toplumun korkuları ve umutları arasında kararlı bir bağlantı bulabilir. Özellikle 1960'ların sonlarında, Avrupa ve Latin Amerikadaki öğrenci protesto hareketleri Amerika'dakilerle birleştiği zaman hal böyleydi. Fromm'un, o dönemin meselelerini yansıtan kitapları ve halka hitapları küresel düzeyde temel rehberlik sağlamıştı.

Kurumsal kapitalist toplum ve bürokratik devlet sosyalizminin modern insanın ötekileştirilmesiyle ilgili olduğunda ısrar ederek hem Batı'nın kapitalist piyasa hem de bürokratik Stalinci devlete alternatif olarak demokratik sosyalist bir "Üçüncü Yol"u savunmuştu.

Fromm, *Üçüncü Yol*'unu öncelikle, seçimle gelmiş devlet adamlarının doğrudan ulaşılabilir oldukları, demokratik

bir yönetim seklinde bireyin refahı ve mutluluğuna değer veren “hümanist” bir toplum olarak canlandırmıştır kafasında. Ancak, 1970’lerin başlarında, savaşı, saldırganlığı ve başkalarını aşağılamayı, kapitalist, sosyalist ya da başka herhangi bir toplumsal ve ekonomik yönetime sahip olan pek çok ülkenin doğasında var olan bir şey olarak görmeye başlamış ve *Üçüncü Yol* Fromm’un, bir şekilde ulus devletin kendisine bir alternatif olarak belli belirsiz bir metaforu haline gelmiştir.

Soykırım, Stalinci uygulamalar, Hiroşima ve Vietnam’dan sonra Fromm gibi halk forumlarında, ulus ve ulusalcılığın iyilikten çok kötülük getirdiğini ifade eden çok az sayıda sosyal yorumcu, bilim insanı ve bürokrat çıkmıştı. Onlar “Tek Dünya” ve “İnsanlık Ailesi” istiyorlardı. Ama içlerinden çok azı, bu mesajı Fromm kadar net ve makul bir şekilde geliştirebilmiş ya da milyonlarca dinleyici kitlesini ulusal bağlılıklarını yeniden düşünmeye ikna edebilmişti.

Fromm’un ulusal ve uluslararası kamusal alandaki önemi, bir grup Amerikalı akademisyen arasında sevilmesine neden oldu. Bir ölçüde bu, kendisini profesörler, uzmanlaşmış kütüphaneler ve veritabanlarından ve Amerika’da yürütülen akademik araştırma ve yazılardan uzak tutma eğiliminin bir sonucuydu.

(...)

Fromm kendi dönemi ve bizim dönemimiz için, hatları sevgiyle çizilmiş, hümanizm adını verdiği alternatif bir

yol döşemeye yardımcı oldu. Hedef; yaşam sevgisinin ve herkesin kendi yaratıcı potansiyelini fark etmesinin, baskı, uyum ve yıkıcılık güçleri üzerinde hâkim olduğu, neşeli ve şefkatli bir toplum oluşturmaktı.

Fromm hedefini aynen şöyle tanımlıyordu:

“İnsanın gelişimi, bütünlüğü, onuru ve özgürlüğü üzerine islenen bir düşünce ve duygu sistemidir bu. Herhangi bir şeye yönelik bir araç değil, insanın kendi içinde bir amaçtır, bir birey olarak değil de tarihi bir katılımcı olarak aktif olma kapasitesidir ve her insanın kendi içinde tüm insanlığı taşıdığı gerçeğidir.”

1960’lı yıllardan itibaren üst üste kalp krizleri geçirmeye başlayınca politikayla ilişkisi ister istemez azaldı. Erich Fromm’un kuramlarından, hümanizminden, sosyal karakterinden söz etmek için hayatı hakkında da biraz bilgi sahibi olmak gerektiğini söyleyebiliriz. Bu yüzden çocukluğuna, ailesine, kendi sosyal karakterine, eğitimine, ideallerine, arkadaşlıklarına ve evliliklerine de değiniyor olacağız.

* *Sevgi Peygamberi Erich Fromm*, Lawrence J. Friedman, Kuraldışı Yayınları, Çeviri: Serpil Demirci

**“Vicdan, insanın kendi içine kendi elleriyle
yerleştirdiği bir kle ağasıdır.
Onu, kendisine ait olduğunu sandığı
isteklere göre hareket etmeye yöneltir,
oysa bu istekler, aslında dıştan gelen
toplumsal taleplerin içselleřtirilmesidir.”**

- Erich Fromm, *zgrlkten Kaçıř*

-II-

Sevmek Öğretmenin Tek Yoludur

“İnsanın kattığı anlam dışında yaşamın hiçbir anlamı yoktur; insan başkalarına yardım etmediği sürece yapayalmızdır.”

– Erich Fromm

Almanya'nın Frankfurt kentinde 1900 yılında orta sınıf, ortodoks Yahudi bir ailede dünyaya geldi Erich Fromm. Çocukluk yıllarından söz ederken, şöyle söylemiştir bir röportajında:

“Yüzeysel olarak baktığımda, annemle babamın orta sınıf Alman Yahudileri olduklarını söyleyebilirim... Ben tek çocuktum, babam Yahudilikle ilgili bütün meselelerde son derece bilgili, inancına göre hareket eden, geleneklerine bağlı bir Yahudi'ydi. Ama bu gerçekte dışarıdan